

**Moliyaviy texnologiyalarning an'anaviy bank tizimiga ta'siri:
imkoniyatlar va tahdidlar**

Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li

Urganch davlat universiteti Mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Fintechning rivojlanishi an'anaviy banklarni raqamli texnologiyalarni joriy etishga undamoqda. Raqamli to'lovlar, sun'iy intellekt va blockchain xizmatlarni tezkor va samarali qilishga yordam bermoqda. Banklar fintech bilan hamkorlik qilib, avtomatlashtirish va kiberxavfsizlikni kuchaytirish orqali raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash banklarning barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Fintech, an'anaviy banklar, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, blockchain, raqamli to'lovlar, kiberxavfsizlik, ochiq bank tizimi, big data.

Abstract: The development of fintech is encouraging traditional banks to adopt digital technologies. Digital payments, artificial intelligence, and blockchain are helping to make services faster and more efficient. Banks can increase their competitiveness by collaborating with fintech and strengthening automation and cybersecurity. The use of modern technologies will serve as a basis for sustainable growth of banks.

Keywords: Fintech, traditional banks, digital transformation, artificial intelligence, blockchain, digital payments, cybersecurity, open banking, big data.

Аннотация: Развитие финтеха подталкивает традиционные банки к внедрению цифровых технологий. Цифровые платежи, искусственный интеллект и блокчейн помогают сделать услуги более быстрыми и эффективными. Банки могут повысить

конкуренентоспособность за счет партнерства с финтех-компаниями, а также повышения уровня автоматизации и кибербезопасности. Использование современных технологий способствует устойчивому росту банков.

Ключевые слова: Финтех, традиционные банки, цифровая трансформация, искусственный интеллект, блокчейн, цифровые платежи, кибербезопасность, открытый банкинг, большие данные.

Kirish

Odatda fintech deb nomlanuvchi moliyaviy texnologiya texnologiya va moliyaviy xizmatlarning kesishishini ifodalaydi, bu shaxslar va korxonalar pulni boshqarish, investitsiya qilish va operatsiyalarni amalga oshirishda inqilob qiladi. So'nggi o'n yil ichida fintech o'zgaruvchan kuch sifatida paydo bo'ldi, bu texnologiyaning jadal rivojlanishi va yanada qulayroq, samarali va foydalanuvchilarga qulay moliyaviy echimlarga bo'lgan talabning ortib borishi bilan bog'liq. Asosan, fintech raqamli to'lovlar va onlayn-bankingdan tortib blokcheyn texnologiyasi va robo-maslahatchilargacha bo'lgan keng ko'lamli innovatsiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu texnologiyalar tezroq, qulayroq va ko'pincha tejamkorroq alternativlarni taklif qilish orqali an'anaviy moliyaviy xizmatlarni sezilarli darajada buzdi. Masalan, mobil to'lov ilovalari va raqamli hamyonlar tranzaktsiyalarni soddalashtirib, jismoniy naqd pul va kredit kartalariga bo'lgan ehtiyojni kamaytirdi. Peer-to-peer kreditlash platformalari va kraudfanding kapitalga kirishni demokratlashtirdi, bu jismoniy shaxslar va kichik biznesga an'anaviy bank kanallaridan tashqarida moliyalashtirishni ta'minlash imkonini berdi.

Adabiyotlar tahlili

Tadqiqotlarga ko'ra, fintech texnologiyalari banklarning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi. Masalan, Amman va Abu-Dabi fond birjalaridagi tijorat banklari ustida olib borilgan tadqiqotda fintech xizmatlari omonatlar va sof foyda hajmini

o'shishga ijobiy ta'sir ko'rsatganligi aniqlangan[1]. Boshqa tadqiqotlar fintech kompaniyalari va banklar o'rtasidagi munosabatlar turlicha kechishini ko'rsatadi. Ba'zi hududlarda fintech'lar banklarga raqobatchi sifatida qaralsa, boshqa joylarda ular bilan hamkorlik qilishadi yoki "coopetition" (hamkorlik va raqobat aralashuvi) strategiyasini qo'llashadi[2].

Tahlil va natijalar

Fintechning yuksalishi, shuningdek, moliyaviy inklyuzivlikni oshirishga olib keldi, bu esa kam ta'minlangan aholiga ilgari erishib bo'lmaydigan bank va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkonini berdi. Ilg'or ma'lumotlar tahlili va sun'iy intellekt shaxsiylashtirishni kuchaytirdi, bu moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni individual ehtiyoj va imtiyozlarga moslashtirish imkonini beradi. Fintech rivojlanishda davom etar ekan, u an'anaviy bank modellari va me'yoriy-huquqiy bazalarni shubha ostiga qo'yadi va bu sanoatni innovatsiyalar va yuqori samaradorlik sari undaydi. Ushbu dinamik sektor nafaqat moliyaviy xizmatlarning taqdim etilishini o'zgartiradi, balki moliyaviy menejment va investitsiyalar kelajagini ham qayta belgilaydi.

Moliyaviy texnologiya yoki fintech an'anaviy bank modellariga bir necha jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Birinchidan, Fintech kompaniyalari an'anaviy banklarni raqamli texnologiyalarni joriy etishga undamoqda. Natijada banklar onlayn va mobil banking xizmatlarini rivojlantirishga katta e'tibor bermoqda. Bu esa mijozlarga qulaylik yaratib, bank xizmatlaridan 24/7 foydalanish imkonini beradi. Ikkinchidan, Fintech platformalari odatda an'anaviy banklarga qaraganda tezroq va arzonroq tranzaksiya xizmatlarini taqdim etadi. Masalan, blockchain texnologiyasiga asoslangan to'lov tizimlari xalqaro pul o'tkazmalarini oson va kam xarajatli qilishga yordam bermoqda. Uchinchidan, an'anaviy banklar odatda kredit berish jarayonida uzoq vaqt talab qiladigan hujjatlashtirish jarayonlariga tayanadi. Fintech kompaniyalari esa sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) yordamida mijozlarning kredit reytingini tezroq aniqlashga va kredit berish jarayonini

soddalashtirishga imkon bermoqda. To'rtinchidan, banklar fintech bilan raqobat qilish uchun o'z xizmatlarining narx siyosatini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lmoqda. Bu esa mijozlar uchun xizmatlarning arzonlashishiga olib keladi. Bundan tashqari, fintechning avtomatlashtirish imkoniyatlari banklarning ish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Fintechning jadal rivojlanishi an'anaviy banklar uchun yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirib, ularni zamonaviy moliyaviy ekotizimga moslashishga undamoqda. Raqamli transformatsiya jarayonini jadallashtirish orqali banklar mobil va onlayn xizmatlarni kengaytirib, mijozlarga 24/7 qulaylik yaratishlari zarur.

1 – jadval. An'anaviy banklar uchun zamonaviy raqobatga moslashish yo'llari[3].

Usullar	Tarkibiy qismlari
Raqamli transformatsiyani tezlashtirish	- Mobil va onlayn bank xizmatlarini rivojlantirish - Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish - Bulut texnologiyalari
Fintech kompaniyalari bilan hamkorlik	- Innovatsion loyihalar va startaplar bilan - Ochiq bank tizimini joriy etish (Open Banking)
Ma'lumotlar Tahlili va Personalizatsiya	- Big Data va AI tahlili - Personalizatsiya qilingan
Tejamkorlik va samaradorlikni oshirish	- Avtomatlashtirish mumkin. - Xizmatlarni optimallashtirish
Xavfsizlikni Kuchaytirish	- Kiberxavfsizlikka e'tibor qaratish - Fraud Detection tizimlarini rivojlantirish
Mijoz Tajribasini Takomillashtirish	- Soddalashtirilgan interfeyslar - Tezkor xizmat ko'rsatish
Yangi Moliyaviy Mahsulotlar	- Raqamli kreditlash (Digital Lending)

Ishlab Chiqish	- Raqamli to'lov tizimlarini rivojlantirish.
Xavfsizlikni Kuchaytirish	- Kiberxavfsizlikka e'tibor qaratish. - Fraud Detection tizimlarini rivojlantirish

Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish texnologiyalaridan foydalanish esa xizmatlar tezligini oshirib, operatsion samaradorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilish an'anaviy banklarga innovatsion yechimlarni tezroq joriy etish va mijozlarga keng qamrovli moliyaviy xizmatlarni taklif qilish imkonini beradi. Katta ma'lumotlar (big data) va sun'iy intellekt tahlillari yordamida mijozlarning ehtiyojlarini chuqur o'rganish va ularga moslashtirilgan xizmatlarni taklif qilish mumkin. Bank jarayonlarini avtomatlashtirish va optimallashtirish orqali esa operatsion xarajatlarni kamaytirish va xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xavfsizlik masalasiga e'tibor qaratish ham zamonaviy bank ishi uchun ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib, blockchain texnologiyasi, biometrik autentifikatsiya va firibgarlikka qarshi ilg'or himoya tizimlari mijoz ma'lumotlarini ishonchli saqlash imkonini beradi. Shuningdek, bank xizmatlarini soddalashtirish va mijozlar tajribasini yaxshilash orqali ularga qulay interfeyslar va tezkor to'lov tizimlarini taqdim etish lozim. Innovatsion moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish, jumladan, raqamli kreditlash va yangi to'lov tizimlarini rivojlantirish, banklarning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali an'anaviy banklar o'z mijozlari uchun yanada qulay, tezkor va ishonchli xizmatlarni taklif etib, raqobatda o'z o'rnini mustahkamlashlari mumkin(1 – jadval).

Xulosa. Fintechning jadal rivojlanishi an'anaviy banklarni o'z ish yuritish usullarini qayta ko'rib chiqishga va zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalashishga majbur qilmoqda. Banklar mijozlarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatish uchun raqamli transformatsiyani jadallashtirishi, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish texnologiyalaridan

foydalanishi lozim. Fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilish orqali innovatsion yechimlarni joriy etish, shuningdek, ochiq bank tizimidan foydalanish mijozlar uchun yanada keng imkoniyatlar yaratadi. Ma'lumotlar tahlili va personalizatsiya moliyaviy xizmatlarni mijoz ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi, bu esa ularning qoniqish darajasini oshiradi. Bank jarayonlarini avtomatlashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish mumkin. Shu bilan birga, kiberxavfsizlikka alohida e'tibor qaratish muhim bo'lib, blockchain texnologiyasi va fraud detection tizimlari orqali mijoz ma'lumotlarini himoya qilish zarur. Mijozlar tajribasini yaxshilash va yangi moliyaviy mahsulotlar ishlab chiqish ham banklarning bozor raqobatida o'z o'rnini saqlab qolishi uchun muhim omillardir. Raqamli kreditlash va zamonaviy to'lov tizimlarini rivojlantirish bank xizmatlarini yanada qulay va jozibador qiladi. Umuman olganda, an'anaviy banklar fintech chaqiriqlariga moslashish uchun innovatsiyalarni faol joriy etishi va mijozlarga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishi lozim. Shu yo'l bilan ular bozor talablariga mos keluvchi ishonchli, tezkor va samarali moliyaviy xizmatlarni taqdim etishda yetakchi bo'lib qolishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Janina Harasim. FinTechs, BigTechs and Banks—When Cooperation and When Competition? Department of Banking and Financial Markets, Faculty of Finance, University of Economics in Katowice, ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, Poland.
2. Hafez Baker, Thair A. Kaddumi, Mahmoud Daoud Nassar, Riham Suleiman Muqattash. Impact of Financial Technology on Improvement of Banks' Financial Performance. J. Risk Financial Manag. 2023
3. Muallif ishlanmasi.